

vou skvrnou na bázi, vzácně žluté, vnější širší než vnitřní; nitky tyčinek na bázi nejširší, vzhůru se pozvolna zužující. Tobolky 10—25 cm dl., hustě rezavě chlupaté. VI—VIII. Tf.

$2n = 12$ (ČSR: 7. Středočes. tab.)

Variabilita: Proměnlivý především v barvě korunních lístků (cihlově až šarlatově červené, vzácně žluté). Tmavě fialová skvrna na bázi korunních lístků může být různé veliká, bíle orámovaná nebo bez orámování, vzácněji chybí.

Ekologie a cenologie: Suché travnaté stráně, vinice, pole, přechodně na ruderalních stanovištích, převážně na vápnatých půdách. Nejčastěji ve společenstvech svazů *Festucion valesiacae* a *Caucalion lappulae*.

Rozšíření v ČSR: V termofytiku vzácně, v mezofytiku většinou jen přechodně zavlečený. V oreofytiku neroste. Těžiště výskytu v nej-

teplejších polohách kolinného stupně (max.: Jindřichův Hradec, ca 480 m). U nás snad jen druhotně (archeofyt). — Mapy: KUBÁT 1979: 8; SLAVÍK FKS 1986: 96.

T: 1. Doup. pah. (Kadaň), 2. Stř. Poohří (Žatec 1858), 4. Loun.-lab. střed. (Raná; Velké Žernoseky; Litoměřice), 7. Středočes. tab., 8. Čes. kras (Praha, Zlíchov), 9. Dol. Povlt. (Praha; Libčice), 10. Praž. ploš. (Jirny), 15. Vých. Pol. (Pardubice; Slatiňany 1888), 16. Znoj.-brn. pah., 17. Mikul. pah. (Nový Pterov; Bavyry), 20. Jihomor. pah., 21. Haná (Řešov 1888; Olomouc). — M: 28. Tep. vrchy (Tašovice), 31. Plz. pah. (Bučkův; Kralovice), 49. Frydl. pah. (Boleslav), 63. Českomor. mezih. (Česká Třebová), 67. Českomor. vrch. (Jindřichův Hradec), 70. Mor. kras (Hády), 76. Mor. brána (Hladké Životice), 83. Ostr. pán. (Vítkovice), 84. Podbeskyd. pah. (Třinec).

Celkové rozšíření: Kanárské ostrovy, Středozemí, jv. Evropa, Malá Asie. Ve stř. Evropě vz., ve Švýcarsku, Rakousku, NSR a NDR, většinou jen přechodně zavlečený. Hranici původního rozšíření již není v současné době možné stanovit.

3. *Chelidonium* L. — vlašovičnick

Chelidonium LINNAEUS Sp. Pl. 505, 1753.

Lit.: PEJML K. (1938): Vlašovičnick větší. Věda Přir. 19: 167—174. — DOMIN K. (1947): Geneticko-systematický rozbor jednoho druhu (*Chelidonium majus* L.). In: DOMIN K., Pracovní metody soustavné botaniky, p. 156—163. Praha. — DOMIN K. (1948): O proměnlivé chlupatosti stopek květních a kalicha u vlašovičnicku (*Chelidonium majus* L.). Hort. Sanit. 2: 139—140. — KRAHULCOVÁ A. (1982): Cytotaxonomic study of *Chelidonium majus* L. s. l. Folia Geobot. Phytotax. 17: 225—236.

Vytrvalé byliny s oranžovým mlékem. Květy v chudém okolíku. Kališní lístky 2, volné; blizna dvoulaločná, čnělka velmi krátká. Tobolky 3—8 cm dl., tvarem připomínající šešuli. Semena s masitým hřebenitým přívěskem. — Jediný druh se 3—4 subspeciemi, někdy považovanými za samostatné druhy; převážně ve v. Asii. — Protandr. Entomogam. Myrmekochor.

1. *Chelidonium majus* L. — vlašovičnick větší

Tab. 101/1

Chelidonium majus LINNAEUS Sp. Pl. 505, 1753.

Exsikáty: Fl. Čechoslov. Exs., no 7. — PETRAK Fl. Bohem. Morav. Exs., no 1219. — TAUSCH Herb. Fl. Bohem., no 73, 73b. — Extra fines: DÖRFLER Herb. Norm., no 3603. — Fl. Exs. Bavar., no 1536. — Fl. Olten. Exs., no 420. — SINTENIS Iter Orient., no 1616.

Lodyhy 30—90 (—100) cm vys., větvené, roztroušeně chlupaté. Dol. listy dlouze, hor. krátce řapíkaté, stejného tvaru; čepel jednoduše až přetřhovaně lichožperená, na líci sytější, na rubu sivě zelená, tenká; lístky vejčité, laločnatě vroubkované, terminální 3laločný. Květenství 2—6květý okolík; květy 1—2 cm v průměru. Kalich žlutý, prchavý; korunní lístky 4, obvykle celokrajné; tyčinky žluté, s kyjovitě ztlustlými nitkami. Tobolky se otevírají odspodu 2 chlopněmi. Semena až 1,5 mm dl., černá. V—IX. Hkf. Tox.

$2n = 12$ (ČSR: 10b. Praž. kotl., 41. Stř. Povlt.)

Variabilita: Rostliny s dřipenými listy a s dřipenými nebo vroubkovanými (vzácně jen špičatými) korunními

lístky patří k var. *laciniatum* (MILL.) KOCH [= subsp. *laciniatum* (MILL.) DOMIN]. U nás je tato varieta doložena pouze z botanických zahrad nebo zplaněla v jejich okolí. Odchyly ve vzrůstu, velikosti květů a odění stopek a kalichů mají nepatrnou taxonomickou hodnotu.

Ekologie a cenologie: Návsi, zahrady, rumišťe, okraje cest, akátiny, humózní háje a sutě, na mírně zastíněných, vlhkých a dusíkem bohatých půdách. Diagnostický druh řádu *Chelidonio-Robinietales*, častý též ve společenstvech svazu *Galio-Alliarion*, *Sambuco-Salicion capreae*, popř. *Aegopodion podagrariae*.

Rozšíření v ČSR: V termofytiku a mezofytiku obecný až roztroušený, v oreofytiku vz. Těžiště výskytu v planárním a kolinném stupni, vz. zasahuje až do stupně submontánního (max.: Krkonoše, Obří důl, 850 m). — Mapy: SLAVÍK FKS 1986: 96.

Celkové rozšíření: Jižní a stř. Evropa, j. Skandinávie; mírně až subarktické pásmo Asie včetně Japonska a stř. Číny. Zavlečen do Severní Ameriky. — Mapy: MEUSEL et al. 1965: 171.

Význam: Používá se jako surovina pro farmaceutický průmysl a v lidovém léčitelství. Ob-

sahuje více než 30 alkaloidů různých typů (např. chelidonin). Jedovatý pro člověka i zvířata.

Semena obsahují 40–60 % technicky upotřebitelného oleje.

4. *Eschscholzia* CHAM. — sluncovka

Eschscholzia CHAMISSO in NEES Horae Phys. Berol. 73, 1820.

Jednoleté byliny s bezbarvým mlékem. Květy jednotlivé. Kališní lístky 2, kapucovitě srostlé, v podobě čepičky opadávající; korunní lístky v poupatech zkroucené; blizny nitkovité. Tobolky dlouhé, úzké. Semena bez přívěsku. — Asi 125 druhů v z. části Severní Ameriky, některé se pěstují pro ozdobu.

1. *Eschscholzia californica* CHAM. — sluncovka kalifornská Tab. 100/3

Eschscholzia californica CHAMISSO in NEES Horae Phys. Berol. 74, tab. 15, 1820.

Lodyha 20–80 cm vys., vzpřímená. Listy peřenodílné v čárkovité úkrojky. Květy dlouze stopkaté; korunní lístky 1–6 cm dl., nejčastěji oranžově žluté (ale i jiných barev), na bázi tmavší; některé květy s 2 čnělkami prodlouženými, delšími než tyčinky. Plody 5–6 cm dl.

Často pěstována jako okrasná letnička v různobarevných a plnokvětých kultivarech a vzácně zplaňuje. Původem z Kalifornie.

U nás byla někdy pěstována také pod jmény *E. crocea* BENTHAM a *E. douglasii* (HOOKER et ARNOTT) WOLFERS.

Poznámka: *Argemone mexicana* L., jednoletá bylina s velkými bleďožlutými až oranžovými květy a s ostnitou tobolkou, byla přechodně zavlečena s rudou na rudiště ve Vítkovicích (1965). Původem ze Střední Ameriky, druhotně jako plevel v subtropích a tropech téměř celého světa. Ve stř. a j. Evropě vzácně.

Maclaya cordata (WILLD.) R. BR. (syn.: *Bocconia cordata* WILLD.) je občas pěstována jako ozdobná trvalka. Je to statná vytrvalá bylina s velkými zpeřené členěnými listy a s nenápadnými květy v dlouhých květenstvích. Původem z Číny a Japonska. Ojedinele přechodně zplaňuje (Praha, Štvanice).

35. *Fumariaceae* DC. — zemědýmovitě*)

Syn.: *Papaveraceae* JUSS. subfam. *Fumarioideae* ENDL.

Lit.: FEDDE F. (1936): *Papaveraceae* Unterfam. III. *Fumarioideae*. In: ENGLER A., PRANTL K. et HARMS H., *Die natürlichen Pflanzenfamilien*, ed. 2, 17b: 121–145. — RYBERG M. (1960): A morphological study of the *Fumariaceae* and the taxonomic significance of the characters examined. *Acta Horti Bergiani* 19/4: 121–248.

Jednoleté nebo vytrvalé byliny bez mléčnic. Listy střídavé, 2 (–3) × trojčetné nebo 2 × zpeřené, řapíkaté, bez palistů. Květy v hroznech, zřídka v chudokvětých latách, oboupohlavné, příčné monosymetrické nebo bisymetrické, různooobalné. Kališní lístky 2, velmi malé, brzy opadavé (popř. chybějí), korunní lístky 4, ve 2 kruzích, vnitřní menší než vnější, z vnějších buď oba, nebo alespoň jeden ostruhatý (vakovitý), oba vnitřní na vrcholu víceméně spojené; tyčinky 2 (zdánlivě 6), obě s širokými nitkami, nahoře rozdělenými ve 3 krátké větve, z nichž střední mají prašníky dvou-pouzdré, postranní jednopouzdré; semeník svrchní, ze 2 plodolistů, jednopouzdrý; placentace parietální. Plod dvouchlopňová tobolka nebo nažka. Semena bohatá na endosperm, někdy s masíčkem; embryo malé, s 2, řidčeji 1 dělohou. — Asi 18 rodů (přibližně 450 druhů) s těžištěm rozšíření v mírném pásmu s. polokoule (zvláště Eurasie), několik druhů v j. Africe.

Poznámka: Na rozdíl od čeledi *Papaveraceae* obsahují všichni zástupci kyselinu fumarovou, ale shodně se zástupci čeledi *Papaveraceae* obsahují řadu významných isochinolinových alkaloidů.

1a Plod jednosemenná, ± kulovitá, nanejvýš 2,6 mm dl. nažka; květy (s výjimkou velmi vzácně pěstované *F. capreolata*) nanejvýš 9 mm dl. Jednoleté byliny s tenkým kořenem 4. *Fumaria*

b Plod mnohosemenná, v obrysu kopinatá až kopinatě vejčitá, alespoň 8 mm dl. tobolka, pukající 2 chlopněmi; květy alespoň 10 mm dl. Vytrvalé byliny s kulovitými hlízami nebo s oddenkem 2

2a Květy v obrysu srdčité, oba vnější korunní lístky stejné, polosrdčité, protažené v nazpět ohnutou ostruhu; pod každým květem kromě listenu ještě 2 listence 1. *Dicentra*

*) Zpracoval M. Smejkal.

Tab. 101: 1 *Chelidonium majus*. — 2 *Corydalis cava*, 2a — horní část mladého plodenství. — 3 *C. intermedia*, 3a — květ, 3b — plod.

